

Didelių emocinių sunkumų turintys mokiniai ir darbo rinka

Kokios sąlygos, pagalba ir karjeros planavimo sprendimai didina šių mokinių galimybes ateityje dalyvauti darbo rinkoje?

SEMINARAS

KARJEROS PLANAVIMAS

Trumpas atsakymas: šansų yra

Esminis klausimas

Ne „ar mokinys tinka darbo rinkai“, o **kokia aplinka ir pagalbos sistema leidžia jam veikti kuo savarankiškiau.**

Karjeros planavime reikia vertinti:

- Emocijų reguliavimą ir saugumą
- Santykį su autoritetu ir reakciją į stresą
- Gebėjimą laikytis darbo ritmo
- Socialinę komunikaciją ir aplinkos dirgiklius
- Pagalbos tęstinumą po mokyklos

 Dideli emociniai sutrikimai nereiškia, kad vaikas „neturi ateities darbo rinkoje“.

Kodėl tai sudėtingesnė SUP grupė?

Su šiais mokiniais problema dažnai yra ne vien „ką jis moka“, bet **ar jis gali funkcionuoti darbo aplinkoje**.

Struktūra

Ar gali išbūti struktūruotoje aplinkoje ir pradėti bei užbaigti užduotį?

Autoritetas

Ar priima suaugusiojo grįžtamąjį ryšį ir saugiai reaguoja konfliktinėje situacijoje?

Grupė

Ar jo elgesys leidžia dalyvauti grupėje, praktikoje, darbo vietoje?

Frustracija

Ar nepalieka veiklos susidūręs su sunkumais ar nesėkme?

Karjeros specialistas negali vien pasiūlyti profesijos – reikia planuoti **perėjimą į suaugusiųjų gyvenimą**, kuriame profesija yra tik viena dalis.

Darbingumo prielaidų modelis ir IPS logika

IPS (Individual Placement and Support¹) – palaikomojo įdarbinimo modelis, sukurtas žmonėms su sunkiais psichikos sveikatos sunkumais. Tyrimai rodo, kad tai viena veiksmingiausių pagalbos įsidarbinant formų šiai grupei.

- ☐ Mokykla gali perimti IPS logiką: ne laukti, kol mokinys taps „visiškai pasiruošęs“, bet anksti ieškoti tinkamų aplinkų, trumpų realių bandymų, individualios pagalbos ir tęstinumo.

¹ <https://ipsgrow.org.uk/about/what-is-ips/>

Funkcionavimo vertinimas: 8 sritys

Svarbu **stabdyti** diagnozėmis grįstą mąstymą ir vertinti ne etiketę, o **funkcionavimą**.

Sritis

Emocijų reguliavimas

Santykis su autoritetu

Darbo ritmas

Socialinė aplinka

Sensoriniai dirgikliai

Krizės rizika

Pagalbos priėmimas

Ką reikia išsiaiškinti?

Kas sukelia protrūkius? Kas padeda nusiraminti?

Kaip reaguoja į taisykles, pastabas, instrukcijas?

Kiek laiko gali išbūti užduotyje?

Geriau dirba vienas, poroje ar grupėje?

Triukšmas, žmonių kiekis, chaosas, netikėtumai

Kas vyksta, kai patiria nesėkmę ar konfliktą?

Ar sutinka naudotis pagalba? Kokią priima?

Aplinkos veiksniai: kas didina ir mažina riziką

Kartais mokinys *netinka* ne darbei apskritai, o konkrečiai *chaotiškai*, per daug socialiai ar nenuspėjamai aplinkai.

Veiksny	Didina riziką	Mažina riziką
Instrukcijos	Ilgos, žodinės, neaiškios	Trumpos, vizualios, pakartojamos
Grafikas	Netikėtumai, dažni pokyčiai	Aiški dienos struktūra
Žmonių kiekis	Didelės grupės, chaosas	Maža grupė, aiškus suaugęs
Grįžtamasis ryšys	Vieša kritika	Privatus, konkretus
Užduotys	Ilgos, be aiškios pabaigos	Trumpos, etapais suskaidytos
Autonomija	Per daug laisvės be ribų	Pasirinkimai aiškiose ribose

Galimi karjeros keliai

A. Struktūruota praktinė veikla

Sandėliavimas, tvarkymo darbai, gamybiniai procesai, augalų ar gyvūnų priežiūra. Svarbiausia – aiški užduotis, mažai netikėtumų, konkretus vadovas.

B. Profesinis mokymasis su pagalba

Profesinio mokymo programos su iš anksto aptarta pagalbos sistema, lanksti adaptacija ir atsakingai parinkta praktikos vieta.

C. Palaikomasis įdarbinimas

Lietuvoje – profesinė rehabilitacija, Užimtumo tarnybos darbo vietų pritaikymo subsidijavimas. Pagalbos grandinė tęsiasi po mokyklos.

i **D. Laipsniškas perėjimas:** atsakomybė klasėje → mokykloje → trumpa praktika → pusdienio praktika → trumpalaikė praktika su lydinčiu asmeniu → profesinis mokymas → darbo bandymas su pagalba.

Praktinis įrankis: „Mažiausias saugus žingsnis“

Vietoj klausimo „Kokia profesija jam tiktų?“ – klauskite: „**Koks mažiausias saugus žingsnis parodytų, ar jis gali judėti profesinio pasirengimo link?**“

Situacija

Greitai supyksta gavęs pastabą

Neišbūna grupėje

Konfliktuoja su autoritetu

Pabėga iš veiklos

Nenori kalbėti apie ateitį

Mažiausias saugus žingsnis

Praktikuoti vieną neutralų grįžtamojo ryšio sakinį ir atsaką

Išbandyti individualią užduotį 15 min.

Parinkti vieną stabilų suaugusįjį kaip mentorių

Sutarti „pertraukos kortelę“ ir grįžimo laiką

Pradėti nuo veiklų, o ne nuo profesijų pokalbio

 Su šia mokinių grupe dažnai klystama, kai planuojama per dideliais šuoliais.

Ką daryti mokykloje jau dabar?

Mokyklos lygmeniu

- Aiški elgesio ir krizių valdymo sistema
- Vienodi suaugusiųjų susitarimai
- Pozityvaus elgesio stiprinimas
- Saugios praktinės veiklos mokykloje
- Karjeros ugdymas per veikimą, ne vien per pokalbius

Individualiu lygmeniu

- Funkcinė elgesio analizė
- Individualus savireguliacijos planas
- Karjeros planas su labai mažais žingsniais
- Sutartas suaugęs asmuo
- Bendradarbiavimas su šeima
- Psichikos sveikatos specialistų įtraukimas esant didelei rizikai

Karjeros specialistas vienas šios problemos neišspręs – reikia **komandinio darbo**.

Pagrindinė išvada

„Galimybių yra, bet jos priklauso nuo funkcionavimo, aplinkos, pagalbos tęstinumo ir labai konkretaus perėjimo plano.“

Ankstyvas planavimas

Perėjimo planavimas pradedamas kuo anksčiau

Elgesio ugdymas

Emocijų reguliacija – karjeros pagrindas

Tinkama aplinka

Parenkama pagal funkcionavimą, ne diagnozę

Pagalbos tęstinumas

Palaikomasis mokymasis ir įdarbinimas po mokyklos

